

HAMVAY PÉTER

ÉPÍTÉSZETI KINCSESTÁRAK

MEGMENTETT ARCHÍVUMOK, KUTATHATÓ

ÉS ELZÁRT GYŰJTEMÉNYEK

IMég a gyakorlott kutatónak is az okozza a legnagyobb fejtörést, hogy a mintegy féltucatnyi fontos, nyilvános építészeti archívum közül vajon melyikben találja meg a keresett épület terveit, dokumentumait. A lista valóban hosszú. Van múzeum, levéltár, minisztériumi háttérintézmény, de ma is működő vállalat által fenntartott gyűjtemény is. Nagyon eltérő az anyagok feldolgozottsága és digitalizáltsága. Teljes, interneten kereshető katalógusa egyik gyűjteménynek sincs. De például a Budapest Főváros Levéltárában (BFL) az anyag legrégibbi része már tanulmányozható az interneten, s némi keresgélés után a kutató meggyőződhet arról, érdemes-e felkeresnie az intézményt. Ugyanakkor a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központnak még honlapja sincs.

IÚgy hírlik, a Miniszterelnökség háttérintézményeként működő Lechner Tudásközpont azon dolgozik, hogy létrehozza a Magyar Tervtárak Központi Katalógusát. Ez olyan adatbázis lenne, amelyben az összes, cikkünkben is szereplő intézmény egyesítené virtuális katalógusát, feltéve, ha ezzel egyszer valóban elkészül. Számos helyen nem állnak rendelkezésre források digitális katalógus felépítésére. Pedig az lenne a cél, hogy csupán egy központi keresőbe kelljen beírni a kiválasztott épület mai címét vagy helyrajzi számát, esetleg a tervező nevét vagy más kulcsszót, és máris kiderülne, melyik intézmény, intézmények őrzik a keresett dokumentumot vagy dokumentumokat. Ugyanis egy-egy épülethez több helyen is fellelhetők tervek: máshol kell keresni az építési hatóságához beadott dokumentumokat, a műemléki felméréseket, a geodéziai vizsgálatokat, satöbbi.

IA teljes netes hozzáférésnek ugyanakkor nem csak a kezdetleges digitalizáció a gátja. Talán ennél is fontosabb, hogy a tervezőket szerzői jogok illetik, így amíg a jogvédelem időtar-

*az lenne a cél,
hogy csupán egy
központi keresőbe
kelljen beírni a
kiválasztott épület
mai címét vagy
helyrajzi számát,
esetleg a tervező
nevét vagy más
kulcsszót*

*a tervezőket szerzői
jogok illetik*

tama le nem jár, elvben nem lehet feltölteni az anyagot az archívumok honlapjára vagy a digitális közgyűjteményi adatbázisra, a Hungaricana-ra. Egy ideje már van együttműködés a különféle hazai építészeti archívumok között, mondja Ritoók Pál, a Magyar Építészeti Múzeum munkatársa. Több intézmény közt szoros az együttműködés, elsősorban műtárgyvédelmi, digitalizálási szempontból.

¶ A papírra, pauszra ceruzával, tussal, akvarellal készített építészeti rajzok műtárgyvédelmi szempontból az egyedi grafikák kategóriájába tartoznak. Óriási a különbség papír és papír között – a keletkezés idejétől teljesen függetlenül. A második világháború utáni papírok, pauszok, sőt a fénymásolatok is – említi Ritoók Pál – gyakran sokkal kevésbé ellenállóak az idő múlásával szemben, mint a százévesnél régebbi rajzok. Nem beszélve a papír legnagyobb ellenségéről, a gombás fertőzöttségről. Az összetekert, töredezett szélű pauszpapírokat, az akár évszázada összehajtván tárolt terveket széthajtogatni is csak előzetes kezelés után lehet, hiszen a rajz éppen eközben eshet szét apró darabjaira, amelyek összerakása sokórás munkát adhat a restaurátornak. Szerencsésebb, ha az összegöngyölt pausz hengeres papírtárolóban, úgynevezett „dudában” maradt. A legbiztonságosabb tárolási mód, ha fa, vagy még inkább acél fiókos szekrényekben terítik ki a terveket. Ez azonban az archívumok többségében csak a legértékesebb darabok „privilegiuma”, s ismervé az anyag nagyságát, ez nem változik.

az összetekert, töredezett szélű pauszpapírokat, az akár évszázada összehajtván tárolt terveket széthajtogatni is csak előzetes kezelés után lehet, hiszen a rajz éppen eközben eshet szét apró darabjaira

¶ A tervrajzok közül a másolatok is értékesek lehetnek. Ha az eredeti rajzokból egy sem maradt fenn, akkor az építkezések során nagy számban készült másolatok máris komoly jelentőségűek. A tervmásolatok anyaga és technikája is igen eltérő. Gyakran a százéves fénynyomat inkább időtálló, mint a harmincéves fénymásolat.

a tervmásolatok anyaga és technikája is igen eltérő. Gyakran a százéves fénynyomat inkább időtálló, mint a harmincéves fénymásolat

¶ Olyan kincseket is találunk a Budapest Főváros Levéltárának raktárában, mint a városgyógyításra készült telekszintű térkép, amit, hogy ne változtassa a méretét, üveglapokra kasíroztak, és az e célra gyártott, ma is jó állapotú szekrényekben helyezték el. A makettek kapcsán Ritoók Pál megjegyzi: egy kiállításon igazi érdekességek lehetnek, szinte

elengedhetetlenek, más tekintetben viszont inkább nehézséget okoznak. Míg egy építész akár teljes rajzi, fényképes és irathagyatéka elfér egyetlen átlagos méretű szobában, ha a hagyaték maketteket is tartalmaz, akkor jóval nagyobb hely szükséges. A nagyméretű, fémből, fából vagy gipszből készült makettek még a földem teherbírását is próbára tehetik.

MAGYAR ÉPÍTÉSZETI MÚZEUM ÉS MŰEMLÉKVÉDELMI DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

¶ Az egyik legnagyobb archívum a 2017 novemberében két nagy egységből létrehozott Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ. Az egyik részt az 1968-ban, akkori nevén Országos Műemléki Felügyelőségen belül alapított Magyar Építészeti Múzeum (MÉM) jelenti. A másik egységet a 2016. december 31-én megszűnt Forster Központ műemléki gyűjteményei képezik. A műemlékes gyűjtemény és a Magyar Építészeti Múzeum egy intézményt alkotva, de különálló egységekként működik.

¶ Az egyik legszomorúbb sorsú közgyűjtemény az 1975-ben országos gyűjtőkörű szakmúzeumként engedélyt kapott Magyar Építészeti Múzeum, máig kiállítóhely és látványraktár nélkül működik. Volt idő, amikor munkatársainak száma egyetlen főre csökkent. 2001-től a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) részeként működött, nem tett jót a kilátásainak a KÖH, majd ennek utódszervezete, a Forster Központ megszűntetése sem. Rövid időre felcsillant a remény, hogy épületet kap a Liget Projekt részeként, ám végül a kormány úgy döntött, nem épül meg a Városligetben az Építészeti Múzeum.

¶ 2016-ban került át az intézmény a Magyar Művészeti Akadémiához (MMA), s a kormány tavaly ősszel határozott arról, hogy a Városligeti fasor 9–11. szám alatti egykori BM-kórház épületeibe költözhet. A projekt felelőse az MMA leköszönt elnöke, Fekete György. A valaha Korvin Ottó nevét viselő kórházhoz tartozik egy Bajza utcai – nemzetközileg is jegyzett építészeti értékű – Bauhaus-villa is, amelyet egykor Radó Géza lapkiadó és Walter Rózsi operaénekes megbízásából tervezett

az 1975-ben országos gyűjtőkörű szakmúzeumként engedélyt kapott Magyar Építészeti Múzeum, máig kiállítóhely és látványraktár nélkül működik, volt idő, amikor munkatársainak száma egyetlen főre csökkent

Fischer József. Az együttes másik kiemelkedő darabja a Gresham-palotát is jegyző Quittner Zsigmond tervei alapján 1887-ben épült, és kezdetben szanatóriumként üzemelő szárny. Ám azt, hogy a 17 ezer négyzetméteres telken lévő 26 ezer négyzetméternyi, általában rettenetes állapotú ingatlanegyüttes felújítása mikor fejeződik be, és mikor költözhet be a múzeum, ma még megbecsülni is nehéz.

*csak becsléseink
vannak, ezek
szerint összesen
120 ezer műtárgy
és 264 folyóméter
irattári anyag van
a kezelésében*

¶ Ahogy a múzeum gyűjteményének nagyságára és jelentőségére vonatkozóan is csak becsléseink vannak. Ezek szerint összesen 120 ezer műtárgy és 264 folyóméter irattári anyag van a kezelésében. A gyűjtemény lényegi részét képezi a tervtár és a grafikai gyűjtemény. A 60 ezer tervvázlat, terv, egyedi és sokszorosított grafika a magyarországi és a határon túli magyar épített örökség egyik legfontosabb dokumentációja, a magyar építészet- és művészettörténeti kutatás forrása. A második legnagyobb egység a fotógyűjtemény, amely 16 ezer egyedileg regisztrált fotónegatívból és 34 polcfolyóméter archív nagytápból áll. A kétezer darabos képzőművészeti gyűjteményt építészeti vonatkozású festmények, sokszorosított grafikák, szobrok, érmek, plakettek alkotják. Az iparművészeti gyűjteménybe bútorok, üveglakok és egyéb iparművészeti tárgyak tartoznak, amelyek száma ezer körüli. A modellgyűjtemény egyes darabjai különféle céllal készültek. Az úgynevezett munkamodellek a tervezés segédeszközei lehettek. Számos makett olyan megbízók meggyőzésére szolgált, akik nehezen vagy egyáltalán nem tudták olvasni az építészeti rajzokat. Más makettek reprezentációs vagy kiállítási célokra készültek. A hétezer kötetes könyvgyűjtemény egy része az alapvető kézikönyveket tartalmazó kézikönyvtár, a többi építészeti magánkönyvtárból a gyűjteménybe került szakkönyv, amelyek közt igen értékesek is vannak. Az adattárba tartoznak az építészeti kéziratok, hivatalos és magánlevelezései, tanulmányokkal, munkájukkal kapcsolatos dokumentumai.

*a gyűjteményi
feldolgozottság
megközelítőleg
ötvenszázalékos*

¶ A gyűjtemény nagy része a 19. és 20. században keletkezett építészeti és építészettörténeti dokumentumokból áll, amelyek zöme papíralapú, vagyis az egyik legérzékenyebb műtárgyfajta mind az anyagot, mind a technikát tekintve. A gyűjteményi feldolgozottság megközelítőleg ötvenszázalékos.

Míg egy építész akár teljes rajzi, fényképes és irathagyatéka elfér egyetlen átlagos méretű szobában, ha a hagyaték maketteket is tartalmaz, akkor jóval nagyobb hely szükséges.

Az anyagnak csak töredéke digitalizált, ezért az intézmény jelentős digitalizációs programot tűzött ki maga elé. A gyűjtemény ma is gyarapszik, ajándékozás vagy vásárlás útján, építészek vagy leszármazottaik felajánlásaival.

a KÖH, majd Forster Központ, jelenleg Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ műemlékes anyaga nem kisebb, mint az Építészeti Múzeumé

¶ A KÖH, majd Forster Központ, jelenleg Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ műemlékes anyaga nem kisebb, mint az Építészeti Múzeumé. A tervtárban körülbelül 200 ezer archív és mai felmérési rajz, valamint több mint 70 ezer dokumentáció található. A fotótár majdnem 400 ezer eredeti felvételt őriz az 1870-es évektől napjainkig. Az anyag a magyar műemlékvédelem pótolhatatlan adatbázisa, amelyet sem az elméleti kutatók, sem a felújításokon, állagvédelmen dolgozó szakemberek nem nélkülözhetnek.

az anyag digitalizáltsága csekély, és egy része az átgondolatlan kormányzati intézkedések miatt nem is kutatható

egy költözésre felkészülve bezárták, becsomagolták

a becsomagolt anyag nem hozzáférhető, és három helyszínen – a Táncsics utcában és két XI. kerületi telephelyen – szétszórva található

¶ A műemlékvédelem, művészettörténet és építészettörténet témájára specializálódott könyvtár több mint 40 ezer kötet könyvből és hatezer kötet folyóiratból áll. A tudományos irattár a magyar állami műemlékvédelem 1872 és 1992 közötti archív iratanyagát tartalmazza. Az anyag digitalizáltsága csekély, és egy része az átgondolatlan kormányzati intézkedések miatt nem is kutatható. Az 1970 óta az I. kerületi Táncsics utca 1. szám alatt működő gyűjteményeket ugyanis 2016-ban egy költözésre felkészülve bezárták, becsomagolták, egy részüket a Forster Központ XI. kerületi, Daróczi úti telephelyére szállították. A gyűjtemények 2017 elején szervezetileg a Miniszterelnökséghez, majd novemberben az akkor létrehozott Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központhoz kerültek. A becsomagolt anyag nem hozzáférhető, és három helyszínen – a Táncsics utcában és két XI. kerületi telephelyen – szétszórva található. A Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményeit is ezen a két XI. kerületi helyszínen raktározzák. A múzeum tervtára és adattára a Daróczi utca 3. szám alatt a kutatók számára hozzáférhető.

LEVÉLTÁRAK

a fővárosi és megyei levéltárak nagyon fontos lelőhelyei a tervrajzoknak és a hozzájuk kapcsolódó iratanyagoknak

¶ A mai Döbrentei tér 4. alatt épült egyemeletes lakóház 1811-es terveit mutatja, mint a tervtár egyik legrégebbi dokumentumát Sipos András, a Budapest Főváros Levéltára (BFL) főosztályvezetője. A fővárosi és megyei levéltárak nagyon fontos lelőhelyei a tervrajzoknak és a hozzájuk kapcsolódó iratanyagoknak, hiszen mióta hatósági engedély kell egy-egy építkezéshez, az illetékes hivatalokból ide kerülnek a dokumentumok.

a tervtár jó része természetesen az 1873 után létrejött főváros gyakran változó építési hatóságaitól származik

¶ A BFL-nek is több százézes a gyűjteménye, hiszen itt őrzik a 19. század elejétől Pest, Buda és Óbuda építési hatóságainak anyagait. Pesten 1804-től a Szépítő Bizottmánynak, Budán az 1810-ben alakult Építő Bizottmánynak kellett jóváhagyásra benyújtani a terveket. A tervtár jó része természetesen az 1873 után létrejött főváros gyakran változó építési hatóságaitól származik; a legfiatalabb irat tíz évvel ezelőtt keletkezett. Bár a főváros urbanisztikai kérdéseiben döntő Közmunkák Tanácsa állami szerv volt, értékes iratanyaga mégsem az Országos Levéltárat, hanem a BFL-t gazdagítja. Az anyag nagyobb része a levéltári törvény rendelkezései alapján az iratképző szervektől kerül a Teve utcai épületbe, de a BFL gyűjtőmunkájának eredményeképp is gyarapodik. Így került ide például a BUVÁTI 1954 előtti anyaga. Azok a magáncégek, amelyek egy-egy műemléki felújításkor maguk is kutatnak a levéltárban, tisztában vannak a gyűjtemény fontosságával, és saját archív anyagaikat is itt helyezik el.

¶ A tervtár összességében több mint kétezer folyóméternyi anyagot őriz és dolgoz fel, ennek mintegy tíz százaléka digitalizált. De ez a szám félrevezető, hiszen nagyon különböző módon tárolták és tárolják ma is a terveket. A fiók esetében néhány centi több tucat kiterített, egyenként számon tartott tervet jelent, ám a – legáltalánosabb tárolási mód – az összehajtogatott iratkötegek esetében senki nem tudja megmondani, hogy egy-egy ilyen paksamétában hány terv lapul. Így gyűjtötték ugyanis az engedélyezési hatóságok az egy-egy helyrajzi számhoz tartozó építéshatósági iratokat. A különböző tervek, tervmódosítások mellett elvben megtalálható az építési és használatba vételi engedély is. (Az eljárás teljes anyaga az

ha az anyag állapotát rossznak ítéli meg a levéltáros, akkor csak a digitalizált változat tekinthető meg

engedélyező hatóság iratanyagának fondjában van.) A spár-gával akkurátusan átkötött csomagok zömét évtizedek óta nem bontották ki. Ha azonban megtörténik a feldolgozás, akkor megszámozva, sorba rendezve és adott esetben digitalizálva kerül vissza a polcra az anyag. Ez az állapot ma a gyűjtemény mintegy húsz százalékát jellemzi. Ha az anyag állapotát rossznak ítéli meg a levéltáros, akkor csak a digitalizált változat tekinthető meg. Így van ez az értékesebb gyűjteményekkel is, például az itt őrzött Ybl-hagyatékkal. Utóbbi teljes egészében tanulmányozható, sőt letölthető az internetről.

¶ Pest, Buda és Óbuda tervtári irategyűjtéseinek összes tervlapja és részben a kapcsolódó iratanyag a 19. század elejétől a város-egyesítésig szintén megtalálhatók az interneten, és többségében akár a mai címek alapján is kereshetők. De ha a levéltár keresőjébe beírunk egy helyrajzi számot, akkor annyi mindenképpen kiderül: található-e anyag arra a telekre vonatkozóan, és ha igen, meg is rendelhetjük. Ha szerencsénk van, már feldolgozták, ám ha még nem, a kérés apropóján megteszik a levéltárosok, így mi már egy rendezett dossziét kapunk kézhez.

ha a levéltár keresőjébe beírunk egy helyrajzi számot, akkor annyi mindenképpen kiderül: található-e anyag arra a telekre vonatkozóan, és ha igen, meg is rendelhetjük

¶ A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltárában mintegy 11-12 ezer tervet vagy ahhoz kapcsolódó dokumentumot őriznek, ami körülbelül 20-30 ezer lapnak felel meg, mondja Török Enikő főlevéltáros, a tervtár vezetője, hozzátéve: ezek mintegy harmadát digitalizálták már, és a Hungaricana oldalán elérhetők. A központi kormánysszervek, mint a Helytartótanács vagy a Kamara 18-19. századi iratanyagából emelték ki a tervtár gyűjteményét, így értelemszerűen elsősorban latin és német nyelvű kéziratos anyagról beszélünk. Mivel a helyrajzi szám csak a korszak végén jeleik meg, a helységekre keresve tudunk elindulni. A korabeli épületállománynak csak egy szelete tartozott a központi kormánysszervekhez – például a megyeházák, sóraktárak –, ezért hamar rá lehet bukanni a keresett ingatlanra. Szintén az MNL tervtárát gazdagítja az az anyag, amelyiket egy tervezett építészeti gyűjtemény számára vásárolt az állam, ám a terv végül nem valósult meg, a kollekció pedig – közte Ybl Miklós és Petz Samu hagyatékával – a levéltárba került.

a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltárában mintegy 11-12 ezer tervet vagy ahhoz kapcsolódó dokumentumot őriznek

KISCELLI MÚZEUM

¶ Természetesen a városi és megyei múzeumok is rendelkezhetnek építészeti gyűjteménnyel. Közülük a szakmai besorolása szerint országos Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában tettünk látogatást.

majd 35 ezer
elsősorban
budapesti
vonatkozású tervet
őríz

itt őrzik számos,
mára elpusztult
pesti középület,
például a Német
Színház tervlapjait

¶ Az építészeti gyűjtemény majd 35 ezer, elsősorban budapesti vonatkozású tervet őriz, tudjuk meg Branczik Márta művészettörténészről, a gyűjtemény gazdájától. A legkorábbi lapok jellemzően a 18. század végéről származnak, a legkésőbbi tervek az 1996-os Budapesti Expóra készültek. Itt őrzik számos, mára elpusztult pesti középület, például a Német Színház tervlapjait is. Szintén idekerült a Mátyás-templom és a Halászbástya, valamint a budai Királyi Palota több ezer terve. Az Operaház mintegy ötszáz-hatszáz tervlapjára az épület 1980-as évekbeli felújításakor tettek szert. Sok esetben a Fővárosi Tanács selejtezésre ítélt anyaga lelt menedékre a falak között.

¶ A gyűjteményezés a hatvanas években indult az Országos Műemléki Felügyelőséggel rivalizálva. Ott a kollektívából az Építészeti Múzeum, itt pedig 1965-től önálló gyűjtemény jött létre. Ekkoriban fogadták be számos idős, a pályáját a harmincas években kezdő építész hagyatékát, köztük Árkay Aladárét és Bertalanét, Györgyi Dénesét, Gerlóczy Gedeonét. De alig van olyan jelentős, Budapesten is működő építész a klasszicizmus korától, akinek a terveivel ne találkoznánk itt. A gyűjtés ma is folyik, nemrégiben került ide a hatvanas évektől aktív Mináry Olga és Kismarty-Lechner Kamill építész hagyatéka. A digitalizálás 1992-ben kezdődött a tervek pontos leírásával, a műtárgyak adatainak rögzítésével. Első szkennertük egy NKA-pályázat segítségével 2000-ben vették, s mostanra a múzeum erőfeszítéseinek köszönhetően az állomány csaknem egésze digitalizált. Ám mivel sem a honlapon, sem más múzeumi gyűjtőportálon nem elérhető, csak a múzeumban kutatható.

alig van olyan
jelentős,
Budapesten is
működő építész
a klasszicizmus
korától, akinek
a terveivel ne
találkoznánk itt

A 60 ezer tervvázlat, terv, egyedi és sokszorosított grafika a magyarországi és a határon túli magyar épített örökség egyik legfontosabb dokumentációja.

¶ A századforduló ipari építészetének talán legkülönlegesebb együttesében, a Lágymányosi Dohánygyár gyönyörűen felújított, hétezer négyzetméteres épületében, a Budafoki úti földhivatal szomszédságában őrzik a rendszerváltás után jogutód nélkül megszűnt vagy privatizáltan tovább működő, de az archívumukat tovább gondozni már nem tudó építőipari tervező- és kivitelező vállalatok tervdokumentációit. Az egykori dohányszárító hatalmas vasbeton csarnokaiban megmenekültek az eredeti, súlyos acél nyílászárók, sőt a bízvást muzeálisnak nevezhető teherlift is.

¶ A Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárságának háttérintézményeként működő Lechner Tudásközpont mintegy 24 és fél ezer iratfolyóméternyi gyűjteményével minden bizonnyal a legnagyobb építészeti archívum idehaza. Láthatóan kiváló körülmények között sorakoznak például az ÁÉTV, a KERTI, a Borsodterv, a Pécsiterv, a Hajdúterv, a KÖZÉV, az UVATERV, az Iparterv, a Győriterv és a VÁTI anyagai. A Lechner Központ tervezővállalatonként tárolja az anyagot, általában megtartotta a cég nyilvántartási, raktározási struktúráját is. Bár a tervrajzok a leginkább sérülékeny pauszpapírra készültek, nincsenek rossz állapotban, mert az irodák általában vigyáztak az archívumaikra, ha nem is mind olyan példásan, acélszekrényekben kiterítve őrizve a tervlapokat, mint a Győriterv. Ám Kis Yvette igazgató mutat nekünk összegyűrt, töredezett pausztekerceket is a papírrestaurátorműhelyben.

¶ Fontos eleme a Lechner Tudásközpontnak a 30 ezer fotót tartalmazó fotótár, amely elsősorban a VÁTI, az UVATERV és az FTV (az 1950-ben alapított Földmérő és Talajvizsgáló Vállalat) munkáját dokumentáló anyagból származik. Az Építésügyi Tájékoztatási Központ anyagával együtt egy mintegy másfél ezer, elsősorban oktatófilm is bekerült a Lechner Központba, ezek egy része a honlap „filmtár” fülére kattintva megnézhető. Három évvel ezelőtt az UVATERV Zrt. Dombóvári úti irodaházának alagsorában egy elektromos zárlat miatt egy óra alatt megsemmisült a cég ötven éve gyűjtött

mintegy 24
és fél ezer
iratfolyóméternyi
gyűjteményével
minden bizonnyal
a legnagyobb
építészeti archívum
idehaza

Az egykori dohányszárító hatalmas vasbeton csarnokaiban megmenekültek az eredeti, súlyos acél nyílászárók, sőt a bízvást muzeálisnak nevezhető teherlift is.

fotóarchívumának egy része, benne az '56-os forradalom utáni újjáépítés, a budapesti szanálások, aluljáró-építkezések, foghíjbeépítések, lakótelepek és a Ferihegyi repülőtér fotódokumentációival. A megmaradt fotók fellelhetők a Lechner Központban.

szívesen fogad be tervezőktől vagy magánirodáktól is dokumentumokat

- ¶ A Lechner Tudásközpont emellett, hogy gyűjti és feldolgozza a hazai építész-műszaki tervdokumentumokat, a településrendezési és -fejlesztési terveket, szívesen fogad be tervezőktől vagy magánirodáktól is dokumentumokat. Az adakozókedvet azzal igyekeznek fokozni, hogy a bekerülő életművet feldolgozzák, kutathatóvá teszik, és lehetőség szerint kiállítást is rendeznek belőle.
- ¶ A gyűjtött tervek és dokumentumok száma folyamatosan növekszik. Az ügyfélforgalom kiszolgálása, valamint az adat szolgáltatás minőségének biztosítása érdekében a tárolt dokumentumok megtekintésére lehetőséget nyújtó, 250 négyzetméteres ügyféltér várja a látogatókat, itt helyben betekintésre kikérhetők a tervek, valamint a folyóirat- és könyvgyűjtemény példányai. Mivel ezek katalógusa online is kereshető, akár otthonról is ki tudjuk választani a szükséges dokumentumokat. A kutatók elsősorban az Építési Geotechnikai Adattárat használják, hiszen ennek adatai a mai építkezések számára is használható információkat nyújtanak.

MÁV ARCHÍVUM

- ¶ A magánarchívumok legnagyobbja a MÁV Archívum, amelyet a MÁV Szolgáltató Központ Zrt. működtet. Az első dokumentumok 1845-ben keletkeztek, a vasútépítési láznak köszönhetően az 1870-es évektől már ezres nagyságrendű tervlap áll rendelkezésre. A 13 ezer iratfolyóméternyi dokumentumból

a budapesti
Nyugati pályaudvar
területén létesített,
összesen háromezer
négyzetméteres
alapterületű épület
négy szintjén
raktárak találhatóak,
egy szinten pedig
az ügyfélszolgálat,
irodák és az
iratfeldolgozás
kapott helyet

mintegy négyezer folyóméter a tervgyűjtemény, amely nem kevesebb, mint 1,4 millió tervlapot tartalmaz, mondja Opauszki István archívumvezető. A budapesti Nyugati pályaudvar területén létesített, összesen háromezer négyzetméteres alapterületű épület négy szintjén raktárak találhatóak, egy szinten pedig az ügyfélszolgálat, irodák és az iratfeldolgozás kapott helyet. Az archívumot az ezredfordulón alapították, az addigra felgyűlt 70 ezer folyóméternyi, gyakran rossz körülmények között, pincékben tárolt, a levéltárak által át nem vett, de nem selejtezhető kategóriába sorolt iratanyag tárolására. Ezen dokumentumok összegyűjtése a MÁV elemi érdeke volt, hiszen elengedhetetlen, hogy a szakmai munkához szükséges dokumentumok, információk egy helyen rendelkezésre álljanak.

¶ A legtöbb tervrész a MÁV Tervező Intézet, a Magasépítmenyi és a Hidász tervtárból származik. Külön említendő az archív tervtárak, melyek az 1945 előtt épített vonalakról és létesítményekről nyújtanak információkat. De a felszámolt vagy eladott leányvállalatok tervanyagát is igyekeznek összegyűjteni. Az 1945 utáni papíralapú tervlapok nagy részének digitalizálása 2001 és 2004 között készült el. Az archívum azóta saját digitalizáló kapacitással folyamatosan dolgozza fel az újonnan érkező terveket. Kiemelkedő eredmény, hogy a tervrészek 90 százaléka, több, mint 1,2 millió tervlap kutatható elektronikusan. A tervtári kutatásokat jól kiegészíti a 200 ezer felvételt őrző fotóarchívum. Jelentős részük a MÁV Tervező Intézet által tervezett épületek kivitelezése közben és után készült. Az 1400 darabos üveglemez-gyűjteményük teljes digitalizálása már megtörtént. Izgalmas a vasútállomásokról készült képeslapokat tartalmazó, 4500 darabos digitalizált gyűjteményük, amelynek zöme az 1890 és 1945 közötti időszakból származik.

Van, hogy korántsem mondhatók ezek a lépések tétovának, amint például Pintér Béla esetében, akinek már a hallgatói rajzain körvonalazódtak a Hilton Szállónál alkalmazott elképzelései.

*egyelőre nem áll
nyitva a kutatók
előtt: jelenleg
nincs is szervezett
személyzet
a kiszolgálásukra,
másképp
a katalógizálás sem
fejeződött be*

¶ A Budapesti Műszaki Egyetem Építésztörténeti és Műemléki Tanszékén őrzött archívum is magángyűjtemény, ám nincs olyan jó helyzetben, mint a MÁV-é. Itt ugyanis az a munka, ami a vasúttársaságnál már véget ért, igazából csak most kezdődik. Egyelőre nem áll nyitva a kutatók előtt: jelenleg nincs is szervezett személyzet a kiszolgálásukra, másképp a katalógizálás sem fejeződött be. Krähling János tanszékvezető, egyetemi docens tájékoztatása szerint egy OTKA-pályázat nyomán kezdődött el a mintegy 30 ezer dokumentumot – amelyek ötöde a második világháború előtt keletkezett muzeális értékű lap – felölelő gyűjtemény szakszerű feldolgozása. A kollekciónak a tanszék, illetve jogelődjeinek (a középkori, az ókori és újkori építészeti tanszékek) munkatársai gyűjtötték össze a kar 19. század végi alapításának kezdetétől máig.

¶ Egyetem lévén elsősorban természetesen hallgatói rajzokat találunk itt, ezek egyrészt azért érdekesek, mert segítségükkel tanulmányozható a magyar építészképzés másfél évszázada, másrészt megismerhetők a később jelentőssé váló építészek – például Makovecz Imre vagy Virág Csaba – első lépései. Van, hogy korántsem mondhatók ezek a lépések tétovának, amint például Pintér Béla esetében, akinek már a hallgatói rajzain körvonalazódtak a Hilton Szállónál alkalmazott elképzelései. Talán olyan pályaelhagyók rajzaiból is nyílik egyszer kiállítás, mint Határ Győző, Latinovits Zoltán vagy Sebő Ferenc. Még érdekesebbek az egykori tanárok, többek között Steindl Imre, Hauszmann Alajos, Schulek Frigyes, Lux Kálmán, Rados Jenő hagyatécai. Miután a tanszék és jogelődjei a magyar műemlékvédelem egyik legfontosabb műhelyének tekinthető, így jelentős a műemlékes kollekció, benne a húszas években, Wälder Gyula vetésével zajló műemléki felmérések anyaga. Ahogy a Hajnóczi Gyula és Istvánfi Gyula által a nyolcvanas években a tanszék gyakorlati szakprogramjai részeként az építészhallgatókkal közösen végzett felmérések dokumentumai is, melyekből annak idején a Veszendő templomaink című sorozat kötetei válogattak.

Csoszó Gabriella felvételei